

ARTHUR G. PATZIA

NAȘTEREA
Noului Testament

Origine · Culegere · Text · Canon

Traducere de Teodora Mihoc

CUPRINS

Tabele și figuri | 10

Abrevieri | 12

Prefață | 17

Partea I

Universul literar al Noului Testament | 21

1. Considerații generale | 21
2. Scripturile ebraice | 25
3. Septuaginta (LXX |)28
4. Apocrifele Vechiului Testament | 31
5. Pseudoepigrafele Vechiului Testamen | 34
6. Sulurile de la Marea Moartă | 38
7. Literatura greco-romană | 41

Partea a II-a

Evangheliile | 43

1. Isus din Nazaret | 43
2. De la evanghelia orală la cea scrisă | 50
 - a. Kerygma creștină timpurie | 53
 - b. Critica formelor | 54
3. De ce au fost scrise evangheliile | 63
 - a. Ca răspuns la nevoile Bisericii | 63
 - b. Ca răspuns la extinderea Bisericii | 63
 - c. Datorită trecerii la cele veșnice a martorilor oculari | 63
 - d. Ca răspuns la nevoia de a-i educa pe credincioși | 64
 - e. Ca răspuns la noile provocări la adresa credinței | 64
4. Cum au fost scrise evangheliile | 65
 - a. Problema sinoptică | 67
 - b. Critica surselor | 72
 - c. Critica redactării | 75
 - d. Alte critici | 83
5. Evanghelia ca specie literară | 83
6. Colecția împătrită a evangheliilor | 85

- a. Nevoia unei colecții | 89
- b. Etapele colecției | 91
- c. Autoritatea evangheliilor scrise | 99

Partea a III-a

Epistolele pauline | 101

- 1. Pavel | 101
- 2. Pavel și literatura greco-romană | 103
- 3. Forma epistolelor lui Pavel | 107
- 4. Conținutul și contextul epistolelor lui Pavel | 110
- 5. Redactarea epistolelor lui Pavel | 112
 - a. Pavel ca autor unic al epistolelor sale | 113
 - b. Folosirea de către Pavel a unui secretar (copist) | 114
 - c. Pavel și colaboratorii lui | 116
 - d. Folosirea pseudonimului și ipoteza deuteropaulină | 118
 - e. Editorii și interpolatorii | 126
- 6. Expedierea, primirea și lectura epistolelor lui Pavel | 128
 - a. Emisarii epistolelor | 129
 - b. Lectura epistolelor pauline în fața bisericilor | 131
 - c. Cititorii epistolelor | 132
- 7. Culegerea epistolelor lui Pavel | 133
 - a. De la Pavel la Clement Romanul (cca 64–96 d.H.) | 133
 - b. Teorii cu privire la culegerea epistolelor | 133
 - c. De la Clement Romanul la Iustin (96–165 d.H.) | 140
 - d. Marcion (cca 100–165 d.H.) | 141
 - e. Manuscrisul P⁴⁶ | 143
 - f. Canonul/Fragmentul Muratori | 144
 - g. Părinți bisericești de mai târziu (cca 150–254 d.H.) | 145
- 8. Rezumat | 146
- 9. Canonicitatea epistolelor lui Pavel | 148

Partea a IV-a

Alte scrieri ale Noului Testament | 151

- 1. Faptele apostolilor | 151
- 2. Epistolele sobornicești | 155
 - a. 1 Petru | 156
 - b. 2 Petru | 158
 - c. Iuda | 160
 - d. Iacov | 161

- e. Evrei | 163
 - f. Literatura ioaneică | 165
3. Rezumat | 169

Partea a V-a

Canonul Noului Testament | 171

1. Recapitulare | 171
2. Autoritatea lui Isus | 173
3. Apostolicitatea | 173
4. Întrebuințarea în Biserică | 175
5. Caracterul ortodox | 177
6. Inspirația | 177
7. Excurs: ordinea cărților Noului Testament | 182
8. Post-scriptum: dialogul contemporan despre canon și probleme conexe | 189
 - a. Codul lui Da Vinci | 191
 - b. Contribuții și controverse generate de Bart D. Ehrman | 193

Partea a VI-a

Scrierea, copierea și transmiterea manuscriselor | 199

1. Paleografia | 199
2. Materialele de scris | 200
 - a. Papirusul | 200
 - b. Pergamentul | 203
 - c. Condeiu | 205
 - d. Cerneala | 205
 - e. Pupitrul | 206
3. Forma cărților | 207
 - a. Sulul | 207
 - b. Codexul | 209
4. Scrierea manuscriselor Noului Testament | 211
 - a. Scrierea uncială/majusculele | 211
 - b. Scrierea minusculă | 214
 - c. Abrevieri/Contrageri | 215
 - d. În sprijinul cititorilor | 217
 - e. Autorii textului | 218
 - f. Copiatorii textului | 219
5. Transmiterea Noului Testament | 222
 - a. Lecționarele | 224

- b. Traduceri sau versiuni | 224
- c. Textul grecesc | 228

Partea a VII-a

Variantele textuale și critica textuală | 237

- 1. Variații neintenționate | 238
 - a. Erori de vedere | 239
 - b. Erori de auzire | 241
 - c. Erori de scriere | 241
 - d. Erori de judecată | 242
- 2. Variații intenționate | 243
 - a. Revizuirea gramaticii și a ortografiei | 243
 - b. Armonizarea pasajelor asemănătoare | 244
 - c. Eliminarea aparentelor discrepante și dificultăți | 244
 - d. Conflația textuală | 245
 - e. Adaptarea unor tradiții liturgice diferite | 245
 - f. Modificări teologice sau doctrinare | 246
- 3. Evaluarea dovezilor | 251
 - Dovezile externe | 252
 - Dovezile interne | 252

Apendice I

Canonul Vechiului Testament | 257

Apendice II

Conducători de seamă ai Bisericii Timpurii | 260

Apendice III

Liste canonice și colecții timpurii ale Noului Testament | 261

Apendice IV

Liste canonice târzii ale Noului Testament | 262

Apendice V

Manuscrise timpurii ale Noului Testament | 263

Glosar | 265

Bibliografie selectivă | 277

Index tematic | 292

Index de autori moderni | 305

Index de referințe biblice | 311

TABELE ȘI FIGURI

Tabelul1.1	Exemple de paralelisme: Noul Testament și apocrifele Vechiului Testament	34
Tabelul1.2	Cărțile pseudoepigrafe ale Vechiului Testament	36
Figura 2.1	Talmudul	48
Figura 2.2	Noul Testament – cronologie	52
Tabelul2.3	Trei clasificări ale formelor evangheliilor	60
Tabelul2.4	Trei paralele sinoptice	68
Figura 2.5	Evaluarea comparativă a materialului sinoptic	72
Figura 2.6	Ipoteza Q	72
Figura 2.7	Ipoteza celor patru documente	75
Figura 2.8	De la tradițiile despre Isus la evangheliile scrise	76
Tabelul3.1	Structura epistolelor lui Pavel	109
Figura 4.1	Proporții ale literaturii Noului Testament	169
Tabelul4.2	Scrierile, după criteriul autorilor	170
Figura 5.1	Cea mai timpurie colecție de epistole pauline	185
Figura 5.2	Colecția extinsă a epistolelor pauline	186
Figura 6.1	Filă de papirus	201
Tabelul6.2	Exemple de papirusuri ale Noului Testament	202
Figura 6.3	Scierea și materialele de scris	207
Figura 6.4	Sciere uncială grecească	213
Tabelul6.5	Câteva manuscrise unciuale importante	214
Figura 6.6	Sciere grecească minusculă	215
Tabelul6.7	Contrageri ale copiștilor	216
Figura 6.8	Simboluri creștine	216
Figura 6.9	Manuscris autograf și copii	222
Figura 6.10	Transmiterea Noului Testament	223
Figura 6.11	O hartă a tradițiilor textuale	231
Tabelul7.1	Luca 2:14	242
Tabelul7.2	1 Ioan 5:7	248
Figura 7.3	O pagină din Noul Testament grecesc modern	255

PREFAȚĂ

Au trecut șaisprezece ani de la prima ediție a acestei cărți, *Nașterea Noului Testament*, în anul 1995. Între timp, cartea a fost bine primită de către cercetătorii Noului Testament și este folosită și acum ca manual în colegii și seminarii, dar și de către creștinii de rând. Până acum, volumul a fost retipărit de douăsprezece ori și a fost deja tradus în mai multe limbi. Dar, așa cum se întâmplă cu orice lucru în viață, între timp au survenit unele schimbări.

În primul rând, multe dintre sursele folosite în prima ediția a *Nașterii Noului Testament* au fost republicate sub forma unor ediții noi, așa că a trebuit să le consultăm și să le cităm pe acestea. Apoi, cercetarea în biblică din ultimii doisprezece ani a generat informații noi care merită atenția noastră. În al treilea rând, am dorit să cercetăm și alte câteva lucrări ale căror afirmații senzaționale și teorii discutabile despre Noul Testament i-au tulburat pe unii studenți și cititori.

Această nouă ediție reprezintă o încercare de a aduce toate aceste informații în atenția cititorului, de a le evalua importanța și de a oferi o bibliografie actualizată a cărților și articolelor pe care cititorii le pot consulta dacă doresc să aprofundeze subiectul. Cu ocazia aceasta, trebuie să le reamintesc studenților că *Nașterea Noului Testament* nu este un manual „introdactiv” sau „teologic” de Noul Testament. Mai degrabă, volumul de față încearcă să răspundă la întrebări care sunt adeseori neglijate în cursurile de Noul Testament, dar care sunt, în ciuda acestui fapt, importante pentru studiul Noului Testament. De exemplu:

- Cum a ajuns acest text până la noi?
- Cine sunt autorii lui și de ce unii dintre ei au scris narațiuni, iar alții epistole?

- Care erau condițiile în care se apela la un secretar sau la un coautor?
- În ce mod au fost cărțile trimise, primite și folosite de diferite comunități?
- Cine s-a ocupat de punerea laolaltă a evangheliilor, a epistolelor lui Pavel și a celorlalte cărți ale Noului Testament și cum s-a întâmplat asta?
- În ce mod au fost produse, puse în circulație și canonizate manuscrisele?
- De ce sunt cărțile aranjate în ordinea în care sunt?
- De ce există doar douăzeci și șapte de cărți?
- De ce a trebuit atât de mult timp până la finalizarea canonului Noului Testament?
- Cum s-a păstrat textul de-a lungul veacurilor?

Altfel spus, în volumul de față accentul se va pune nu pe contextul, conținutul și teologia cărților Noului Testament, ci mai degrabă pe chestiunile care ne informează cu privire la felul în care au ajuns spusele lui Isus, tradițiile Bisericii primare și cugetările unor scriitori, cum ar fi Pavel sau alții, să facă parte din Noul Testament.

Aceste întrebări și preocupări, precum și altele de felul lor sunt cele care au dus la prezentarea universului literar al Bisericii primare, a originii, a culegerii și a transmiterii textului și a statutului său devenit canonic până la sfârșitul veacului al IV-lea d.H. Obiectivul principal este acela de a-i oferi cititorului un volum care să reunească perspectivele mai multor discipline referitoare la Noul Testament.

De pildă, una dintre disciplinele pe care vom încerca să le prezentăm aici este metoda istorico-critică, care se ocupă de subiecte cum ar fi autorul, motivul, scopul și conținutul fiecăreia dintre cărțile Noului Testament. Acest tip de informații se găsește în mai toate cursurile introductive în studiul Noului Testament. O extensie a acestei discipline ne duce în veacul al II-lea, când putem vedea cum diversele cărți ale Noului Testament sunt folosite și puse laolaltă de către Biserică. Aici studiul nostru va include o scurtă incursiune în scrierile câtorva dintre Părinții timpurii ai Bisericii și o analiză a rolului aparte pe care l-au jucat ei în formarea Noului Testament.

O altă disciplină importantă pentru înțelegerea adecvată a formării Noului Testament o constituie critica de text (sau textuală), care se ocupă de transmiterea și scrierea unui text. Ea ne ajută să înțelegem

cum a luat naștere Noul Testament sub formă de manuscris și în ce fel aceste manuscrise au fost copiate și puse în circulație între bisericile din Imperiul Roman. Studiul criticii textuale ne oferă o perspectivă asupra istoriei fascinante a îndeletnicirii scribilor și ne ajută să apreciem natura și calitatea textului Noului Testament pe care îl avem azi.

O a treia disciplină este istoria canonului Noului Testament. Aici vom examina criteriile pe care le-a folosit Biserica primară pentru a stabili care cărți trebuie socotite texte scripturistice investite cu autoritate. Faptul că acest proces s-a întins pe mai mult de patru veacuri arată că au existat multe considerente importante și controversate care au făcut ca Noul Testament să fie statornicit în forma pe care o are acum. În această secțiune, ne vom apleca mai degrabă asupra factorilor istorici decât asupra unei analize teologice cu privire la înțelesul unor noțiuni precum revelația, inspirația sau profeția.

În multe privințe, cartea de față constituie un rezumat al stadiului actual și relevant al cercetării nou-testamentare. La redactarea acestei cărți i-am avut în vedere mai cu seamă pe nespecialiști – studenți sau laici care doresc să afle cum a luat naștere Noul Testament, dar care nu au timpul, ocazia sau resursele necesare ca să cerceteze în detaliu toate monografiile de specialitate dedicate acestei teme.

Am trecut cea mai mare parte a informațiilor tehnice în notele de subsol. În acest fel am încercat, pe de o parte, să păstrez textul principal cât de clar cu putință, iar, pe de altă parte, să îi ofer totuși cititorului interesat idei și resurse bibliografice utile în vederea unui studiu mai aprofundat. Pentru cei care urmează studii superioare și pentru studenții seminariilor teologice, cartea de față se vrea fie un manual, fie o lucrare suplimentară utilă pentru cursurile de Noul Testament. Pentru informații mai aprofundate, recomandăm consultarea unor lucrări mai specializate.

Pe alocuri, dată fiind semnificația lor pentru subiectul în discuție, am folosit unii termeni grecești, pe care i-am transliterat. Succintul glosar de la sfârșitul cărții îi oferă cititorului definiții ușor de folosit pentru toți termenii tehnici pe care i-am folosit în lucrarea de față și care sunt importanți pentru studiului Noului Testament. Acest glosar le este destinat mai cu seamă studenților, care se întâlnesc nu de puține ori cu acești termeni, fără să aibă la dispoziție vreo lucrare de referință pe care să o consulte.

Scrierea unei asemenea cărți constituie un proiect riscant, întrucât avem cu toții propriile noastre presupuneri care influențează modul în care înțelegem Noul Testament. În privința aceasta, cititorii sunt rugați să ia în considerare faptul că o carte de această natură are în vedere mai multe ipoteze. Oricât de mult ne-am dori certitudini, când vine vorba de diverse aspecte ale Noului Testament trebuie să admitem, totuși, că nu dispunem de toate informațiile referitoare la scrierea, culegerea și canonicitatea Noului Testament – procese care s-au desfășurat pe o perioadă de patru veacuri. În unele cazuri, așadar, teoriile se sprijină pe ipotezele care par cele mai plauzibile. Cititorii critici s-ar putea să nu fie de acord cu anumite concluzii. Acest fapt va fi limpede chiar din cuprinsul acestei cărți, întrucât eu însumi am recurs la mai multe perspective teologice diferite și i-am furnizat cititorului informații bibliografice care îl vor ajuta să aprofundeze singur diverse aspecte literare, compoziționale și textuale.

Aș dori să îi adresez mulțumiri special profesorului Daniel Reid, editor la InterVarsity Press, pentru faptul că mi-a sugerat această revizuire și pentru că m-a călăuzit de-a lungul acestui proces cu diverse sugestii utile, precum și cu încurajările sale. De asemenea, le mulțumesc și colegilor și studenților mei de la Fuller Theological Seminary, unde am avut privilegiul să predau vreme de douăzeci și doi de ani și unde mai activez încă ocazional, ca profesor emerit, dar și participanților la grupurile de studiu de la biserică, ale căror întrebări pe care mi le-au adresat de-a lungul anilor cu privire la scrierea Noului Testament, m-au îmboldit să citesc și să cercetez lucruri la care altfel nici nu m-aș fi gândit.

Soția mea, Dorothy, cei trei copii ai noștri, soții și soțiile lor și cei cinci nepoți îmi fac viața cu mult mai plăcută decât mi-ar putea-o face un simplu parcurs academic. Le sunt, așadar, recunoscător și lor pentru că mă acceptă și mă iubesc pe mine, soțul, părintele și „tăticul” lor.

PARTEA I

UNIVERSUL LITERAR AL NOULUI TESTAMENT

1. Considerații generale

Imaginați-vă că ați trăi într-o lume în care nu s-a auzit încă de inovațiile modernității, precum tiparul, mașina de scris, faxul, computerul sau bibliotecile electronice și computerizate, ca să nu mai vorbim de dispozitive electronice precum iPhone-urile, iPod-urile, iPad-urile, telefoanele Blackberry, dispozitivele Kindle, dispozitivele GPS și așa mai departe. Așa stăteau lucrurile în veacurile în care au fost scrise și puse laolaltă Scripturile. Instrumentele și materialele de scris erau primitive și rudimentare; autorii trăiau și scriau în împrejurări vitrege; dar, deși multe lucrări valoroase s-au pierdut sau au fost distruse din cauză că nu au putut fi copiate sau păstrate într-un loc sigur, a supraviețuit totuși un număr impresionant dintre acestea.

Lumea literară în care a apărut creștinismul era destul de sofisticată și de prolifică. Dispunem astăzi de literatură care provine din mileniul IV î.H., de la civilizațiile antice din Orientul Apropiat, cum sunt Mesopotamia, Egiptul, Asiria, Babilonul și Canaanul. Scrierile din regiunile acestea cuprind texte mitice, epopeice, juridice, istorice și ritualice și ne ajută să înțelegem istoria și literatura biblică.¹

¹ Vezi James B. Pritchard, ed., *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, ed. a 3-a, cu supliment, Princeton University Press, Princeton, NJ., 1969. O versiune prescurtată a acestui text este aceea a lui James B. Pritchard, ed., *The Ancient*